
TRANSGRAMOTNOST: NOVÁ PERSPEKTIVA INFORMAČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Transliteracy: New Perspective of Information Education

Miroslava Brázdová, Iva Zadražilová

Kabinet informačních studií a knihovnictví, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně

Recenzenti:

Mgr. Michaela Dombrovská

Ing. Blanka Jankovská

Abstrakt:

Článek s názvem *Transgramotnost: nová perspektiva informačního vzdělávání* se zabývá fenoménem transgramotnosti, který zatím nebyl v českém prostředí řešen. Na začátku definuje, co to transgramotnost je, porovnává ji s gramotností a rozebírá skutečnosti, které měly vliv na její vznik. Stěžejní kapitola se zabývá vztahem transgramotnosti a dalších specifických gramotností (jako je počítačová, digitální a informační). Na závěr je rozebrán vztah transgramotnosti a vzdělávání, transgramotnosti a knihoven a také jsou uvedeny praktické příklady.

Klíčová slova: *transgramotnost, gramotnost, vzdělávání, informační vzdělávání, informační gramotnost, počítačová gramotnost, funkční gramotnost, knihovny*

Abstract:

Paper Transliteracy: new perspective of information education is focused on phenomenon of transliteracy, which was not yet solved in Czech environment. In the begining, transliteracy is defined, along with description of facts leading to its origin. The main chapter is dealing with relation of transliteracy and other literacies (computer, digital and informational). Educational side of transliteracy, libraries and transliteracy, along with practical examples is described in the final chapter.

Keywords: *transliteracy, literacy, education, information education, information literacy, computer literacy, functional literacy, libraries*

Úvod

V článku *Transgramotnost: nová perspektiva informačního vzdělávání* se zabýváme fenoménem transgramotnosti. Na základě dostupné literatury se ji snažíme definovat a popsat. Shrnujeme vznik a vývoj transgramotnosti, zaměřujeme na vztah transgramotnosti a ostatních gramotností, a to zejména gramotnosti informační. Tyto vztahy se pokoušíme pro lepší pochopení vyjádřit také pomocí diagramů. V závěru se věnujeme transgramotnosti a vzdělávání a také využití transgramotnosti v knihovnách.

Jaký je vztah transgramotnosti a informační gramotnosti? Je transgramotnost trend, kterým se bude vzdělávání ubírat v budoucnu? Má transgramotnost dopad na oblast knihovnictví? Jakým způsobem se k tomuto fenoménu přistupuje v zahraničí? Na tyto otázky se pokoušíme v článku odpovědět.

O transgramotnosti toho doposud v českém jazyce nebylo mnoho napsáno. Tento článek je společně s bakalářskou prací, na jejímž základě vznikl, jediným uceleným zdrojem informací o transgramotnosti v češtině, proto předpokládáme, že bude užitečný široké škále čtenářů.

Gramotnost

Pro pochopení konceptu transgramotnosti je nejprve třeba alespoň rámcově porozumět gramotnosti jako takové a terminologicky ji porovnat.

Všeobecně přijímanou a jednotnou definici gramotnosti je velmi těžké určit. Různí autoři často spíše porovnávají definice, které se objevovaly v pedagogických slovnících, než aby se pokusili definovat gramotnost vlastními slovy. Můžeme říci, že s výrazem gramotnost se v základě pojí schopnost číst a psát. S tímto skutečně pracuje velké množství definic, které se pokoušejí vystihnout podstatu gramotnosti. Ve výkladovém slovníku z pedagogiky se pod heslem gramotnost uvádí: „Obecně znalost čtení a psaní. Podíl obyvatel v dané společnosti (státu), kteří ovládají alespoň funkční čtení a psaní, jeden z ukazatelů vyspělosti společnosti. Termín je používán i pro jiné oblasti v nezbytné kvalifikaci (počítačová gramotnost, sociální gramotnost, finanční gramotnost, environmentální gramotnost)”¹. Tento výklad termínu nebere příliš v úvahu další rozměry gramotnosti, jen odkazuje na jeho možné využití v jiných oblastech. Důležité se zdá být hlavně čtení a psaní. Stejně tak pojem negramotnost slovník vysvětluje jako: „Neznalost čtení a psaní”². Výklad příliš nepochybuje o tom, že gramotnost se vztahuje pouze ke čtení a psaní.

Naopak například vysvětlení pojmu gramotnost na stránkách Encyklopedie Britannica online je širší, dává důraz ani ne tak na psaní a čtení, ale hlavně na komunikaci, která za pomoci těchto znalostí probíhá: „Gramotnost je schopnost komunikovat za použití psaných, tištěných nebo elektronických znaků a symbolů reprezentujících jazyk. Gramotnost je obvykle vnímána v přirozeném kontrastu s oralitou (ústní tradicí), která zahrnuje široké spektrum způsobů komunikace, včetně orálních i audiálních prostředků. Ve skutečném světě jsou však ústní i písemné způsoby komunikace používány ve vzájemné koexistenci a interakci, a to ne jen ve stejné kultuře, ale dokonce i jedinou osobou”³.

V knize Funkční gramotnost autorka také dochází k názoru, že výklad pojmu gramotnost není jednoznačný. Poznatky o gramotnosti shrnuje následujícími slovy: „Gramotnost znamená ovládnutí různých druhů komunikace za účelem začlenění jedince v dané společnosti, pro jeho uspokojivé

¹KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 44. ISBN 978-80-247-3710-2.

²KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky*. S. 83.

³Literacy. Encyclopædia Britannica [online]. [cit. 2013-05-03]. (Vlastní překlad autorky). Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/343440/literacy>

konání a bytí ve prospěch svůj i druhých”⁴. Dále píše, že do gramotnosti patří schopnosti umožňující řešit problémy denního života, stupeň a druh potřebné gramotnosti záleží na společensko-ekonomických podmínkách⁵. Toto vymezení gramotnosti je tedy také mnohem abstraktnější a širší než první uvedená definice, znovu je kladen důraz na komunikaci (která zde zahrnuje nejen čtení a psaní).

Milada Rabušicová v monografii *Gramotnost: staré téma v novém pohledu* uvádí, že chápání gramotnosti se v průběhu let vyvíjelo. Původní význam faktu být gramotný znamenalo například schopnost podepsat se, později přečíst a napsat dopis až k dnešní: „schopnosti aktivně pracovat s texty v každodenním osobním i pracovním životě, jak to po nás začala vyžadovat doba jeho [dvacátého století] druhé poloviny”⁶, Autorka se ptá, jak se bude gramotnost vyvíjet dál, co budeme muset umět, abychom se mohli považovat za gramotné v jedenadvacátém století. Zároveň si na tyto otázky alespoň částečně odpovídá, když říká, že dnes už: „gramotnost znamená také schopnost orientovat se v expandujícím světě informací a dále schopnost těchto informací využívat způsobem, který umožňuje plnou integraci člověka do společnosti. Z těchto důvodů je koncept gramotnosti v moderních vyspělých společnostech nyní specifikován v termínu funkční gramotnosti”⁷.

Domníváme se, že transgramotnost je, stejně tak jako funkční gramotnost, další možnou odpovědí na otázku, co je třeba pro to, aby člověk byl skutečně gramotný. Podobně se vyjadřují i autoři článku *Transliteracy: Crossing divides*: „Transgramotnost může poskytnout jednotící perspektivu na to, co to znamená být gramotný v jedenadvacátém století.”⁸

Transgramotnost

„Transgramotnost je schopnost číst, psát a interagovat pomocí nejrůznějších platform, nástrojů a médií od vlastnoručního podpisu a mluveného projevu přes psaní, tisk, televizi, rádio a film až k digitálním sociálním sítím”⁹.

Takto termín definovala Sue Thomas a její spolupracovníci. Autoři píší, že tato definice je pracovní, zdá se ale, že zatím přetrvává, a je používána (článek byl publikován v roce 2007) ve většině dostupné literatury. Velmi podobně transgramotnost popisuje i Paige Jaeger v článku *Transliteracy – new librarylingo and what it means for instruction*, kde tvrdí: „Transgramotnost je schopnost číst, poslouchat, prohlížet, porozumět, slučovat a aplikovat to, co jsme shromáždili napříč platformami”¹⁰.

⁴DOLEŽALOVÁ, Jana. *Funkční gramotnost – proměny a faktory gramotnosti ve vztazích a souvislostech*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, s. 14. ISBN 80-7041-115-5.

⁵DOLEŽALOVÁ, Jana. *Funkční gramotnost*. S. 14.

⁶RABUŠICOVÁ, Milada. *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita v Brně a Nakladatelství Georgetown, 2002, s. 10. ISBN 80-210-2858-0.

⁷RABUŠICOVÁ, Milada. *Gramotnost*. S. 10.

⁸THOMAS, Sue, Chris JOSEPH, Jess LACCETTI, Bruce MASON, Simon MILLS, Simon PERRIL a Kate PULLINGER. *Transliteracy: Crossing divides*. *First Monday: peer-reviewed journal on the internet* [online]. 2007, vol. 12, iss. 12 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z:

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2060/1908>

⁹THOMAS, Sue. *Transliteracy: Crossing divides*.

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2060/1908>

¹⁰JAEGER, Paige. *Transliteracy – new librarylingo and what it means for instruction*. *Library Media Connection*

Když se zaměříme na první definici z pohledu gramotnosti, obsahuje čtení a psaní, navíc i interakci, kterou můžeme chápat také jako komunikaci. Paige Jaeger přímo říká: „Transgramotnost je termín zrozený z potřeby popsat, jak se komunikace změnila”¹¹. Alexandre Serres zase upozorňuje na to, že dle etymologie slova je transgramotnost: „založena na vědění a schopnostech psát, to znamená na gramotnosti, v původním slova smyslu”¹². Dále definice mluví o tom, že k těmto činnostem dochází prostřednictvím nejrůznější platformy, nástroje a média a uvádí příklady tak, jak šly ve vývoji lidstva po sobě. Druhý výklad pojmu se více zaměřuje na procesy, prostřednictvím kterých z platform získáváme informace a komunikujeme, kromě čtení také poslouchání, prohlížení, porozumění, slučování a aplikování.

Tom Ipri, autor článku o transgramotnosti a knihovnách, vysvětluje a shrnuje, co to znamená transgramotnost, následujícími slovy: „V podstatě, transgramotnost je o tom, co to znamená být gramotný v jedenadvacátém století. Analyzuje vztah mezi lidmi a technologií, konkrétněji sociálními sítěmi, ale nemůže být vázána na jednu určitou technologii. Zaměřuje se spíše na sociální použití technologie”¹³. Koncept transgramotnosti tedy výrazně rozšířil to, co jsme dříve vnímali pod pojmem gramotnost, a zahrnuje všechny dovednosti potřebné pro komunikaci a získávání informací.

„Žijeme ve světě nejrůznějších gramotností, nesčítelně médií a neustále je žádána naše pozornost”¹⁴, píše Sue Thomas. Náš svět prošel v posledním století obrovským vývojem, nároky kladené na jeho obyvatele se zvyšují neúměrně rychle oproti statisícům let předchozích. Technologický pokrok přináší nové požadavky na to, v čem je třeba se orientovat, aby člověk v současném světě uspěl. Nestačí dělit zvládání výzev na části, které se zdají být menší výzvou oproti celku (naučit se číst, naučit se psát, naučit se vyhledávat informace, používat internet, sociální sítě). Ke zvládnutí toho, co před nás klade dnešní svět, je třeba přistoupit komplexně, umět přecházet od nástroje k nástroji, využívat je efektivně. A právě v tom nám může transgramotnost pomoci.

Vývoj transgramotnosti

Když pomíneme opravdu dávnou historii a zaměříme se na počátky termínu v tom smyslu, jak ho chápeme dnes, můžeme jeho původ vysledovat k výzkumné skupině kolem profesora Alana Liu, působícího na katedře anglického jazyka na kalifornské univerzitě v Santa Barbaře. Ten spolu se svými spolupracovníky založil v roce 2005 mezifakultní Transliterations research project¹⁵ (vyvinul

[online]. 2011, vol. 30, iss. 2, s. 44-47 [cit. 2013-05-03]. ISSN-1542-4715. (Vlastní překlad autorky). Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=67022837&lang=cs&site=ehost-live>

¹¹JAEGER, Paige. Transliteracy.

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=67022837&lang=cs&site=ehost-live>

¹²SERRES, Alexandre. Transliteracy: a trendy word or a real new perspective for information training? *IVIG: Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách* [online]. 2011 [cit. 2013-03-06].

Příspěvek z konference. (Vlastní překlad autorky). Dostupné z:

http://www.ivig.cz/prezentace11/Serres_text_IVIG_2011_angl.pdf

¹³IPRI, Tom. Introducing transliteracy: What does it mean to academic libraries? *College & Research Libraries news* [online]. 2010, vol. 71, iss. 10 [cit. 2013-03-09]. ISSN 2150-6698. (Vlastní překlad autorky). Dostupné z:

<http://crln.acrl.org/content/71/10/532.full>

¹⁴THOMAS, Sue. Transliteracy: Crossing divides.

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2060/1908>

¹⁵Transliterations project: *Research in the Technological, Social and Cultural Practices of Online Reading* [online]. [cit.

se z Transcriptions research project)¹⁶. Podle článku Beginner's Guide to Transliteracy¹⁷, byl Alan Liu první, kdo představil termín transliteracies.

Tyto transliteracies nahlízejí na „on-line čtení z různých perspektiv“¹⁸, zabývají se změnami, které pro čtení přináší nové technologie, zkoumá rozdíly mezi čtením a on-line čtením, popisuje je a klade si otázky jak se postavit k novým skutečnostem týkajícím se čtení¹⁹. Sue Thomas a kolektiv ve výše zmiňovaném článku Transliteracies projekt charakterizují takto: „...zkoumá technologické, sociální a kulturní praktiky online čtení“²⁰.

V roce 2005 se profesorka nových médií na Fakultě humanitních věd De Montfortské univerzity Sue Thomas zúčastnila konference s názvem The Transliteracies Conference na kalifornské univerzitě v Santa Barbaře. Napsala o ní zprávu s názvem Transgramotnost – čtení v digitální době. Ve zprávě přibližuje, čím se konference zabývala a přidává vlastní postřehy a otázky. Píše: „přestože text v tuto chvíli jako preferované médium stále dominuje [na internetu], je možné, že by mohl být nahrazen obrazem, zvukem nebo dokonce i ideogramy²¹. Proto "transliteracy" – gramotnost prostřednictvím média“²². Autorka zde používá slovo transgramotnost v jednotném čísle – transliteracy, na rozdíl od tvaru, v jakém je použito v názvu konference (množné číslo transliteracies), kterou svolal Alan Liu, tvůrce termínu transliteracies. Zároveň uvažuje nad širším chápáním online čtení – nad vnímáním obsahu²³.

V roce 2005 pak zakládá skupinu Production and research in transliteracy (PART), která sdružuje výzkumníky na Fakultě humanitních věd De Montfortské univerzity. PART v roce 2007 vydává ve First Monday²⁴ základní článek o transgramotnosti – Transliteracy: crossing divides, ve kterém se pokouší definovat termín transgramotnost a zabývá se jejím vznikem i pozadím. Skupina PART funguje a provádí výzkum pod záštitou Institute of creative technologies (IOCT)²⁵. Z tohoto uskupení se postupem času vyvíjí skupina Transliteracy research group (TRG), která se více zaměřuje na spolupráci s teoretiky i lidmi z praxe, a to jak z De Montfortské univerzity a dalších institucí, tak z řad širší veřejnosti a komerčních společností²⁶.

2013-02-19]. Dostupné z: <http://transliteracies.english.ucsb.edu/category/research-project>

¹⁶SERRES, Alexandre. Transliteracy. http://www.ivig.cz/prezentace11/Serres_text_IVIG_2011_angl.pdf

¹⁷Beginner's Guide to Transliteracy: Where did the term transliteracy come from? *Libraries and Transliteracy* [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://librariesandtransliteracy.wordpress.com/beginners-guide-to-transliteracy/>

¹⁸THOMAS, Sue. Transliteracy: Crossing divides.

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2060/1908>

¹⁹General Topic. *Transliteracies project: Research in the technological, Social, and Cultural Practices of Online reading* [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://transliteracies.english.ucsb.edu/post/research-project/the-transliteracies-topic#more-302>

²⁰THOMAS, Sue. Transliteracy: Crossing divides.

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2060/1908>

²¹Ideogram je grafické znázornění idey, myšlenky nebo abstraktního pojmu.

²²THOMAS, Sue. Transliteracy: Reading in the Digital Age. *English Subject Centre: The Higher Education Academy* [online]. (Vlastní překlad autorky). Prosinec 2005, iss. 9 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.english.heacademy.ac.uk/explore/publications/newsletters/newsissue9/thomas.htm#ten>

²³THOMAS, Sue. Transliteracy: Crossing divides.

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2060/1908>

²⁴First Monday je internetové, recenzované, open – access periodikum vycházející od roku 1996. <http://firstmonday.org/>

²⁵THOMAS, Sue. Transliteracy: Crossing divides.

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2060/1908>

²⁶About TRG. *Transliteracy.com* [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z:

<http://nlabnetworks.typepad.com/transliteracy/about.html>

Mimo Spojené státy a Velkou Británii se transgramotnost rozvíjí také ve Francii v rámci sítě průběžného vzdělávání Regional Training Unit for Scientific and Technical Information (URFIST), na oboru Informační vědy a komunikace na Univerzitě v Rennes II²⁷.

V našem prostředí je transgramotnost zatím poměrně málo známý termín a první příležitost seznámit se s tímto pojmem byla přednáška výše zmíněného profesora Alexandra Serrese na semináři Odborné komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG) v roce 2011, s názvem Transgramotnost: módní slovo nebo opravdu nová perspektiva pro informační trénink?²⁸.

Je velmi důležité si uvědomit, že transgramotnost se vyvinula v akademickém prostředí a ne v knihovnickém, a proto, jak řekl Alexandre Serres na semináři IVIG, postrádá vzdělávací rozměr zabývající se trénováním uživatelů²⁹. Tato skutečnost se ale během posledních let mění a knihovníci se začínají zajímat o koncept transgramotnosti a přemýšlejí, co jim může přinést a jak jej využít v praxi. Knihovnický zájem, který začal někdy kolem roku 2010, odráží množství blogů a článků na toto téma³⁰.

Vztah transgramotnosti a jiných gramotností

Rádi bychom se pokusili ujasnit, jak do tohoto prostředí nejrůznějších gramotností zapadá transgramotnost. Srovnáme proto transgramotnost s ostatními koncepty gramotností s důrazem na jejich vzájemné vztahy. Záměrně jsou vybrány ty, u kterých není jasné, jaký vztah by měly k transgramotnosti mít. Pojetí těchto gramotností je často velmi široké a liší se podle oborů, ze kterých přicházejí lidé, kteří se jimi zabývají a stejně tak se liší i jejich chápání podle původu autorů. Naším záměrem je alespoň nastínit, co určitá gramotnost zahrnuje a následně popsat vztah, který ke transgramotnosti má.

Počítačová gramotnost a transgramotnost

Počítačová gramotnost se týká schopností lidí ovládat a používat osobní počítače, které jsou v současné době stále důležitější součástí života. V článku *Počítačová gramotnost a způsoby jejího získávání* autoři píší, že: „za vhodné vymezení počítačové gramotnosti považujeme kompetence, které umožní jedinci využívat nové technologie pro jeho profesní a osobní život v té míře, kdy se necítí komputerně handicapován, není za digitální překážkou a jeho osobní i profesní rozvoj prostřednictvím počítače je otázkou jeho volby“³¹. V žádném případě ale nesmíme zaměřovat

²⁷SERRES, Alexandre. Transliteracy. http://www.ivig.cz/prezentace11/Serres_text_IVIG_2011_angl.pdf

²⁸Seminář IVIG. *IVIG: Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách* [online]. 2011-11-05 [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ivig.cz/ivig2011.html>

²⁹SERRES, Alexandre. Transliteracy. http://www.ivig.cz/prezentace11/Serres_text_IVIG_2011_angl.pdf

³⁰Například:

IPRI, Tom. *Introducing transliteracy: What does it mean to academic libraries?*

<http://crln.acrl.org/content/71/10/532.full> – článek

FARKAS, Meredith. *Transliteracy from the perspective of an information literacy advocate.*

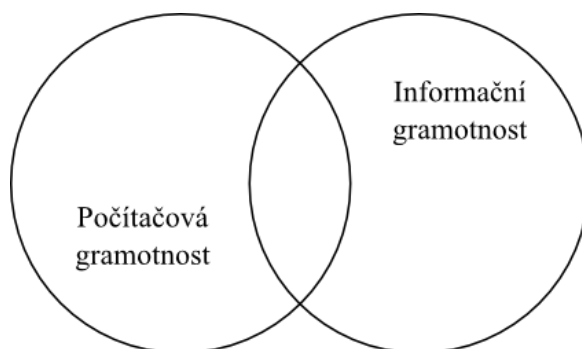
<http://meredith.wolfwater.com/wordpress/2010/12/21/transliteracy-from-the-perspective-of-an-information-literacy-advocate/> - článek

Libraries and transliteracy <http://librariesandtransliteracy.wordpress.com> – společný blog

³¹SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. *Počítačová gramotnost a způsoby jejího získávání. Lupa.cz: Server o českém internetu* [online]. 2006-11-28 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/pocitacova-gramotnost->

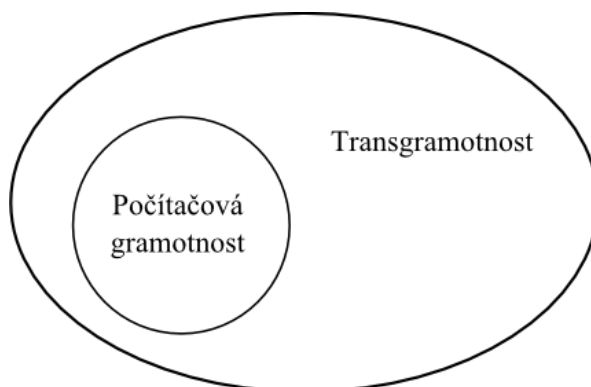
gramotnost informační s počítačovou gramotností, jak se někdy děje.

Informační gramotnost je nadřazený pojem, který počítačovou gramotnost zahrnuje³². Nezahrnuje ji ale nutně vždy celou, informačně gramotný jedinec musí být alespoň částečně počítačově gramotný, naopak počítačově gramotný jedinec nemusí být také informačně gramotný (obr. č. 1.).

Obr. 1.

Vztah počítačové gramotnosti a transgramotnosti je tedy možné popsat jako zahrnující. Transgramotnost zahrnuje počítačovou gramotnost (obr. č. 2). Abychom mohli být transgramotní, musíme být schopni zvládnout počítač a jiné technologie, se kterými se v životě setkáváme.

Obr. 2

Digitální gramotnost a transgramotnost

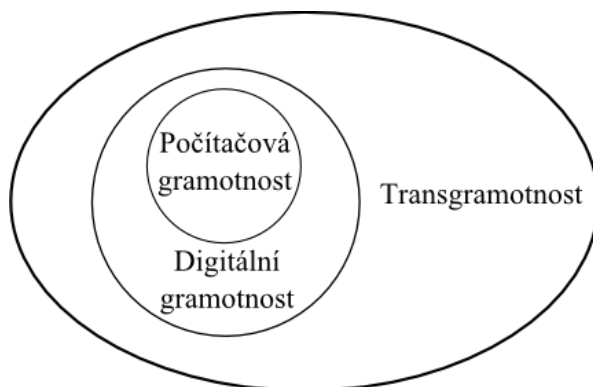
Digitální gramotnost se zdá být velmi podobná gramotnosti počítačové a často s ní bývá zaměňována. Skutečně má k počítačové poměrně blízko, ale není to jen jiné pojmenování stejné věci. Digitální gramotnost sice počítačovou gramotnost zahrnuje, ale přidává k ní ještě několik užitečných kompetencí: „jsou to schopnosti, znalosti a pochopení, které umožňují kritické, kreativní a bezpečné postupy, když pracujeme s digitálními technologiemi, a to ve všech oblastech života“³³. Na základě tohoto popisu jsou vztahy mezi ní, počítačovou gramotností a

způsobů-získávání/

³²DOSTÁL, J. Informační a počítačová gramotnost – klíčové pojmy informační výchovy. In: *Infotech 2007- moderní informační a komunikační technologie ve vzdělávání*. Olomouc: Votobia, 2007, s. 60-65. ISBN 978-80-7220-301-7.

³³Digital literacy across the curriculum: a Futurelab handbook. *Futurelab: innovation in education* [online]. 2010, s. 19

transgramotností znázorněny pomocí obrázku číslo 3.

Obr. 3

Mediální gramotnost a transgramotnost

V důsledku medializace³⁴ společnosti je stále více třeba se orientovat v médiích a umět s nimi pracovat. Média ovlivňují celý náš život, naše chování i životní styl. V tom, jak je zvládnout, nám může pomoci právě mediální gramotnost³⁵. Ta bývá definovaná například jako: „série komunikačních kompetencí, které zahrnují schopnost vyhledávat, analyzovat, hodnotit a dále předávat informace v nejrůznějších formátech“³⁶. Není tedy důležité, odkud informace pocházejí (z novin, rozhlasu, televize, internetu) a v jaké podobě jsou (tištěné, digitální). „Mediálně gramotný člověk je schopen využívat dostupná média pro své vzdělání, osobní rozvoj a uspokojení potřeb“³⁷. Pod vlivem vývoje začínají v mediální gramotnosti hrát stále větší roli nová média, tedy například internet a přes něj dostupné sociální sítě. Úkolem mediální výchovy (výchova je nástroj gramotnosti) je naučit s nimi uživatele bezpečně zacházet a využívat jejich možnosti³⁸.

O vztahu mediální i digitální gramotnosti a transgramotnosti hovoří i Sue Thomas a kolektiv v článku *Transliteracy as unifying perspective*. Uvádí: „[transgramotnost] nabízí širší analýzu čtení, psaní a interakce prostřednictvím množství platforem, nástrojů, médií a kultur. Transgramotnost nenahrazuje, ale spíše obsahuje mediální gramotnost a také digitální gramotnost“³⁹. Autoři zde

[cit. 2013-03-14]. (Vlastní překlad autorky). Dostupné z:

http://www2.futurelab.org.uk/resources/documents/handbooks/digital_literacy.pdf

³⁴Medializace společnosti je výraz označující skutečnost, že život jednotlivce, skupin i celé společnosti je prostoupen médií a odehrává se skrz ně stále více společensky významných, komunikačních aktivit.

³⁵JIRÁK, Jan, a Radim WOLÁK. Mediální gramotnost jako dimenze současného člověka. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007, s. 6. ISBN 978-80-86212-58-6.

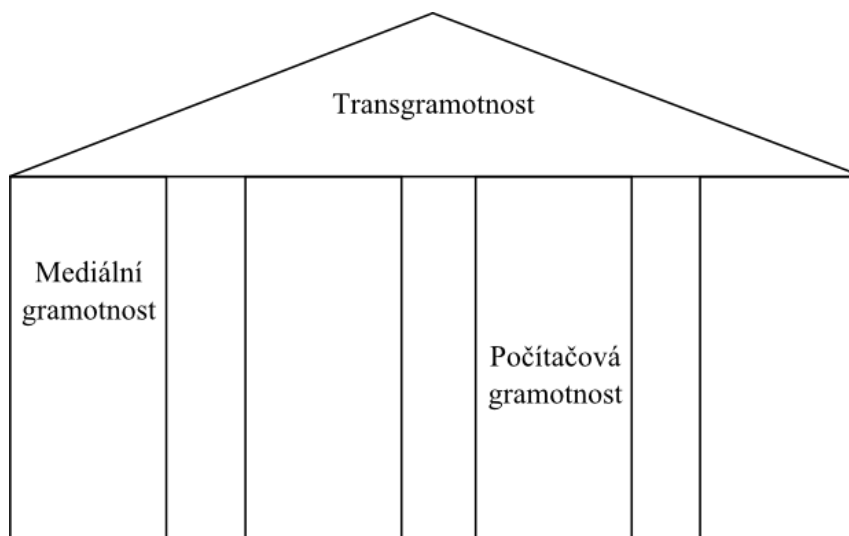
³⁶VRÁNKOVÁ, Eva. Mediální gramotnost. *Revue pro média: časopis pro kritickou reflexi médií*. 2006, č. 8. Dostupné z: http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/medialni_gramotnost.htm

³⁷VRÁNKOVÁ, Eva. Mediální gramotnost. http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/medialni_gramotnost.htm

³⁸KOVÁŘOVÁ, Pavla. Seminář o nových médiích a ochraně soukromí. *Ikaros* [online]. 2011, roč. 15, č. 11 [cit. 2013-03-14]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/7234>

³⁹THOMAS, Sue, Chris JOSEPH, Jess LACCETTI, Bruce MASON, Simon MILLS, Simon PERRIL a Kate

pracují se starším vymezením těchto gramotností, a to zvláště v případě digitální gramotnosti⁴⁰. Při srovnání transgramotnosti a současného chápání digitální gramotnosti můžeme digitální gramotnost do transgramotnosti zahrnout, stejně tak jako gramotnost mediální. Podobně na blogu Libraries and Transliteracy (Knihovny a transgramotnost) v článku Beginner's Guide to Transliteracy vysvětlují vztah mediální gramotnosti, digitální gramotnosti a transgramotnosti tak, že: „transgramotnost je zastřešující pojem, který není určen jako náhrada některé ze specifických gramotností. Je umístěna na vrcholu těchto gramotností a snaží se pochopit vztahy mezi nimi“⁴¹. Tento vztah je vyjádřen pomocí obrázku číslo 4.

Obr. 4

Informační gramotnost a transgramotnost

Stejně jako u předchozích gramotností můžeme i u gramotnosti informační nalézt nesčetně definic a snah o popsání toho, co zahrnuje a řeší. My zde uvádíme dvě zásadní definice používané v českém prostředí. Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG)⁴² se hlásí k definici britské knihovnické organizace CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals): „Informační gramotnost je znalost a uvědomění si, kdy a

PULLINGER. Transliteracy as Unifying Perspectives. *Handbook of Research on Social Software and Developing Community Ontologies*. Stylianos Hatzipanagos and Steven Warburton. Hershey, PA: Information Science Reference, 2009, s. 448-465 [cit. 2013-03-12]. (Vlastní překlad autorky). Dostupné z: <http://go.galegroup.com.vlib.interchange.at/ps/i.do?id=GA%7CCX3512600041&v=2.1&u=wash89460&it=r&p=GVRL&sw=w>

⁴⁰Konkrétně u mediální gramotnosti je to definice Nezávislého regulátoru a orgánu pro hospodářskou soutěž pro komunikační průmysl Velké Británie z roku 2003: „schopnost získávat, chápat a vytvářet sdělení v různých kontextech“. Dostupné z: http://stakeholders.ofcom.org.uk/market-data-research/media-literacy/archive/medlitpub/medlitpubrss/medialit_audit/. Pro definování digitální gramotnosti autoři citují GILSTER, Paul. *Digital Literacy*. New York: John Wiley and Sons, 1997. „Digitální gramotnost je schopnost porozumět a používat informace v celé řadě formátů a z nejrůznějších zdrojů, pokud jsou prezentovány pomocí počítače.“

⁴¹Beginner's Guide to Transliteracy. <http://librariesandtransliteracy.wordpress.com/beginners-guide-to-transliteracy/>

⁴²Jak rozumíme informační gramotnosti. *IVIG: Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách* [online]. 2010-11-16 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.ivig.cz/informacni-gramotnost.html>

proč potřebujeme informace, kde je najít a jak je hodnotit, použít a jak je sdělovat etickým způsobem“⁴³.

Hojně používaná je také definice ALA (American Library Association), IVIG ji na svých stránkách uvádí v tomto překladu: „K dosažení informační gramotnosti musí být jedinec schopen rozeznat, kdy potřebuje informace, a dále je vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít. Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich další mohli učit. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu.“⁴⁴

Jaký je tedy vztah mezi informační gramotností a transgramotností? Vztah těchto dvou gramotností se poměrně často řeší v odborných kruzích a ke škodě věci se nejbouřlivější debaty odehrávají spíše na knihovnických blozích než ve vědeckých článcích.

Alexander Serres odůvodňuje potřebu transgramotnosti tím, že dnes už: „není možné chápat informační gramotnost v přísně informačním a dokumentačním smyslu. Tato definice už neodpovídá dovednostem, které jsou spontánně zapojovány při používání internetu“⁴⁵. Domnívá se, že knihovníci si to mohou uvědomit například na skutečnosti, že už není možné učit studenty vyhledávat v knihovním katalogu bez toho, abychom brali v potaz jejich zkušenosti s Google a dalšími nástroji, stejně tak nemůžeme ignorovat, jak hodnotí informace na sociálních sítích nebo jak pracují se svojí digitální identitou⁴⁶. Hodnocení informací je součástí informační gramotnosti, ale můžeme si klást otázku, zdali například hodnocení informací získaných na sociálních sítích není už jinou dovedností.

O tvrzení Sue Thomas, že: „transgramotnost volá po změně perspektivy, pryč od bitvy mezi tištěným a digitálním k jednotící ekologii, ne pouze médi, ale všech gramotností relevantních k čtení, psaní, interakci a kultuře, v minulosti i současnosti“⁴⁷ Alexander Serres říká, že autorka představuje transgramotnost jako matku všech gramotností. Přiznává jedinečnost každé gramotnosti, jsou potřeba, protože definují specifické dovednosti. Transgramotnost může být chápána jako jednotná sdílená perspektiva, která propojuje oddělené gramotnosti, což považuje do budoucnosti za velmi důležitý úkol. Informační gramotnost zůstává středobodem transgramotnosti, která stejně jako u ostatních gramotností pomáhá překonat vzdálenosti a propojuje⁴⁸.

Zajímavé jsou postřehy i z prostředí knihovnických blogů. Například Meredith Farkas vytýká transgramotnosti neujasněné způsoby aplikace a říká, že její definice je příliš abstraktní, zdá se, že jí chybí přesně definované kompetence, které by měl transgramotný člověk ovládat. Také říká, že nevidí rozdíl mezi informační gramotností a transgramotností, podle ní většina knihovníků chápe internet a nová média jako součást informační gramotnosti a také ji tak učí. Jen málokdo se

⁴³Information literacy: definition. *CLIP: Chartered Institute of Library and Informaion Professionals* [online]. 2011-06-06 [cit. 2013-03-12]. (Vlastní překlad autorky). Dostupné z: <http://www.cilip.org.uk/get-involved/advocacy/information-literacy/Pages/definition.aspx>

⁴⁴Jak rozumíme informační gramotnosti. <http://www.ivig.cz/informacni-gramotnost.html>

⁴⁵SERRES, Alexandre. Transliteracy. http://www.ivig.cz/prezentace11/Serres_text_IVIG_2011_angl.pdf

⁴⁶SERRES, Alexandre. T ransliteracy. http://www.ivig.cz/prezentace11/Serres_text_IVIG_2011_angl.pdf

⁴⁷THOMAS, Sue. Transliteracy: Crossing divides.

<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2060/1908>

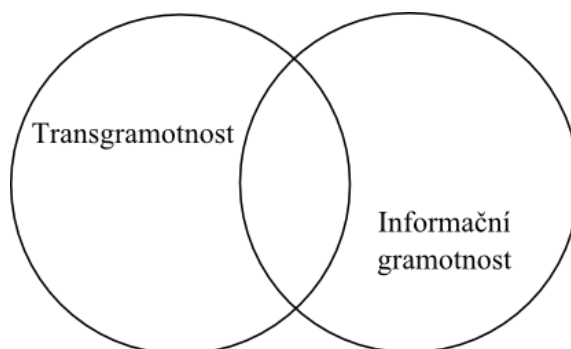
⁴⁸SERRES, Alexandre. Transliteracy. http://www.ivig.cz/prezentace11/Serres_text_IVIG_2011_angl.pdf

omezuje na hodnocení informací a práci s katalogem, většina knihovníků se podle ní snaží předat znalosti využitelné ve všech prostředích. Říká, že informační gramotnost se vyvíjí společně s novými médii a potřebami studentů. A pokud to tak někde není, není to zastaralostí informační gramotnosti, ale pouze špatnými lektory informačního vzdělávání⁴⁹.

V diskuzi pod článkem odpovídá Lane Wilkinson, autorka článku *Why Transliteracy?* (Proč transgramotnost?), kde se pokouší ujasnit rozdíly mezi transgramotností a informační gramotností. Podle ní je rozdíl v tom, že informační gramotnost je více knihovnická, kdežto transgramotnost hranice knihovna – internet – uživatelé maže. Přímou říká, že: „transgramotnost je most mezi izolovanou sférou informační gramotnosti [a běžným životem uživatelů]”⁵⁰. V komentáři říká, že transgramotnost chápe jako malou část informační gramotnosti a vnímá ji jako učební metodu založenou na analogii a předávání učení.

Tom Ipri, autor článku o transgramotnosti a akademických knihovnách⁵¹ zase upozorňuje na to, že transgramotnost nevznikla v knihovnách, podle něj se s informační gramotností částečně překrývá a je možné se jí inspirovat a něco se přiučit. Marcus Banks v komentáři píše, že v mnoha institucích je informační gramotnost vnímána velmi tradičně a pro takové má transgramotnost přínos právě v tom, že se zaměřuje na nová média, která tyto instituce v rámci informační gramotnosti neučí⁵².

Pro znázornění vztahu mezi informační gramotností a transgramotností jsme zvolili několik možných variant. První model prezentuje informační gramotnost a transgramotnost jako dva celky se společným jádrem. Zároveň je ale nutné vzít v potaz fakt, že obě gramotnosti mají určité odlišné části – u transgramotnosti je to například důraz na komunikaci a u informační gramotnosti vyhledávání zdrojů a práce s informacemi.

Obr. 5

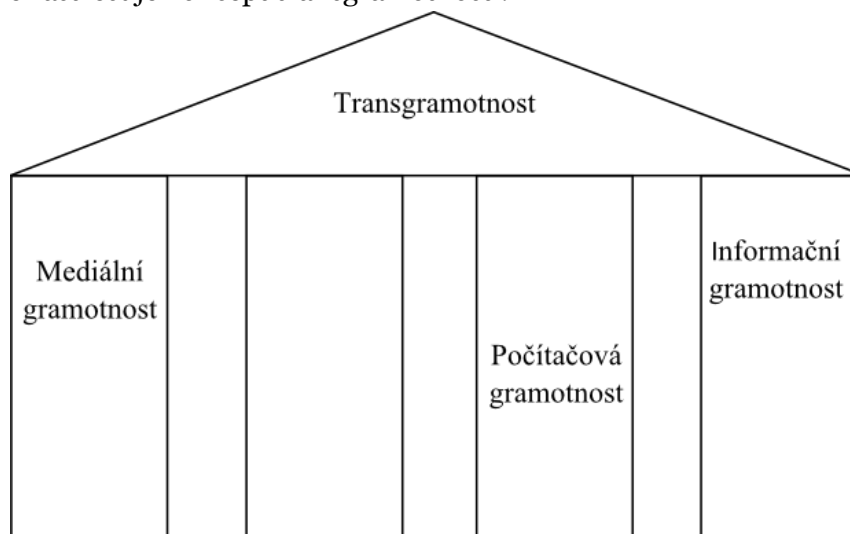
⁴⁹FARKAS, Meredith. Transliteracy from the perspective of an information literacy advocate. *Information Wants To Be Free: A librarian, writer and educator reflecting on the profession and the tools we use to serve our patrons* [online]. 2010-12-21 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://meredith.wolfwater.com/wordpress/2010/12/21/transliteracy-from-the-perspective-of-an-information-literacy-advocate/>

⁵⁰WILKINSON, Lane. Why transliteracy? *Libraries and Transliteracy* [online]. 2010-12-20 [cit. 2013-03-12]. (Vlastní překlad autorky). Dostupné z: <http://librariesandtransliteracy.wordpress.com/2010/12/20/why-transliteracy/>

⁵¹IPRI, Tom. Introducing transliteracy: <http://crln.acrl.org/content/71/10/532.full>

⁵²FARKAS, Meredith. Transliteracy from the perspective of an information literacy advocate. <http://meredith.wolfwater.com/wordpress/2010/12/21/transliteracy-from-the-perspective-of-an-information-literacy-advocate/>

V druhém modelu je informační gramotnost jedním z pilířů, stejně jako mediální a digitální gramotnost, které zastřešuje koncept transgramotnosti.

Obr. 6

Transgramotnost a vzdělávání

Koncept transgramotnosti není možné oddělit od vzdělávání. Chtěli bychom se tedy pokusit nastínit, jak může fungovat transgramotnost ve vzdělávání a představit to na konkrétních případech.

Konektivismus je vzdělávací teorie založená na konstruktivismu⁵³, byla vyvinuta dvěma kanadskými výzkumníky, Georgem Siemensem a Stephenem Downesem. Konektivismus na rozdíl od konstruktivismu chápe informační struktury jako síť. Motivace k učení spočívá v různorodosti sítě a tato různorodost umožňuje najít nejvhodnější způsob učení. Paměť konstruuje znalosti na základě dynamických změn v síti, učení pak probíhá pomocí aktivní účasti v síti (například využíváním rozličných zdrojů)⁵⁴.

Transgramotnost z pohledu principů konektivismu je představena v článku *Connectivism: Learning theory and pedagogical practice for networked information landscapes*. Autorka Michelle Kathleen Dunaway píše, že transgramotnost je relevantní ke konektivistické teorii učení, stejně jako konektivismus: „rozeznává roli technologií v učení a ve vytváření smyslu”⁵⁵. Dále také, stejně

⁵³Konstruktivismus je vzdělávací teorie založená na osobní iniciativě, při níž na základě znalostí stávajících, dochází prostřednictvím spojení s jinými lidmi ke konstruování znalostí nových. Snaží se proto vytvořit prostředí, v němž dochází k co největší osobní aktivizaci za účelem poznávání. http://www.spomocnik.cz/pub/Konektivismus_BB08.pdf

⁵⁴BRDIČKA, Bořivoj. Konektivismus – teorie vzdělávání v prostředí sociálních sítí. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2008-09-02 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://spomocnik.rvp.cz/clanek/10357/KONEKTIVISMUS---TEORIE-VZDELAVANI-V-PROSTREDI-SOCIALNICH-SITI.html>

⁵⁵ DUNAWAY, Michelle Kathleen. *Connectivism: Learning theory and pedagogical practice for networked information landscapes* [online]. Bradford: Emerald Group Publishing, 2011, vol. 39, iss. 4, s. 675-685 [cit. 2013-03-26]. ISSN 00907324. (Vlastní překlad autorky). Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/904949815?accountid=16531>

jako konektivismus: „zdůrazňuje propojení mezi uživateli a informačními nástroji“⁵⁶. Autorka transgramotnost považuje za pedagogický nástroj, který doplňuje výuku informační gramotnosti a vyzývá tradiční koncept informační gramotnosti založený na dovednostech k rozeznání role nových technologií a skutečnosti, že jsou v současnosti důležitou součástí učení.⁵⁷

Jak už bylo uvedeno, koncept transgramotnosti vznikl mimo knihovny, přesto v nich, zejména v těch zahraničních, svou roli stále má. Susie Andretta se rozhodla v roce 2009 zjistit, jak jsou na tom akademičtí knihovníci s povědomím o transgramotnosti. Svoje poznatky publikovala v článku *Transliteracy: take a walk on the wild side*. Autorka vedla rozhovory se čtyřmi profesionálními akademickými knihovníky. Ani jeden z nich na začátku rozhovoru o transgramotnosti neslyšel, přesto nakonec dochází k tomu, že nějakým způsobem v jejich práci figuruje. Michael Stephens, lektor informačního vzdělávání, dokonce říká, že se s definicí plně ztotožňuje a transgramotnost chápe také jako „interaktivní komunikaci v několika úrovních“⁵⁸. Cílem jeho práce je, aby studenti byli schopní fungovat v současném světě a nikdy neřekli, nevím, jak to funguje, nikdy jsem o tom neslyšel. Což odpovídá chápání transgramotnosti jako něčeho, co přináší do výuky ony přenositelné a v životě využitelné dovednosti.

Za implementaci fenoménu transgramotnosti můžeme považovat komunikaci s uživateli i studenty a celkově propagaci knihovny pomocí nejrůznějších nástrojů. V univerzitní knihovně v Jižní Dakotě se například rozhodli začít s kampaní přes sociální sítě. Začali být aktivnější na Facebooku a naplánovali, kdo a jak často se mu bude věnovat. Na Pinterestu mají virtuální prohlídku knihovny, kolekce obálek knih a další věci. Touto formou se jim daří pro knihovnu zaujmout nové generace studentů⁵⁹.

V lekcích informačního vzdělávání se snaha o zvýšení transgramotnosti studentů může projevit v důrazu na výuku nových technologií a možností, které nabízí Web 2.0. Lekce pak pravděpodobně budou pro studenty lákavější a doufáme, že i přínosnější. Jak jsme již uvedli, transgramotnost klade důraz na přenositelnost dovedností. V článku *What Does it Mean to be Literate in the 21st Century?* autorka píše, že je třeba se zaměřit na dovednosti aplikovatelné mimo akademické knihovny. „Potřebujeme se zaměřit na dovednosti, které budou přenositelné prostřednictvím platformy, nástroje a média“⁶⁰. Tedy ne ani tak na dovednosti potřebné pro orientaci a fungování v knihovně (i když i ty jsou samozřejmě potřebné), ale spíše na dovednosti využitelné v životě mimo knihovnu, mimo akademickou sféru.

Podle Paige Jaeger je zase důležitá role knihovníků jako těch, kteří učí studenty kriticky hodnotit informace. V tomto se shoduje s Alexandrem Serresem, ale už ne například s Abby Moore, podle té hodnocení informací náleží informační gramotnosti, transgramotnost v jejím pojetí pokrývá to, jak informace používáme.⁶¹ Paige Jaeger také propaguje transgramotnost jako způsob revitalizace knihovny, které se nedaří přitáhnout čtenáře. Pomocí nových způsobů komunikace můžeme udělat

⁵⁶ DUNAWAY, Michelle Kathleen. *Connectivism*. <http://search.proquest.com/docview/904949815?accountid=16531>

⁵⁷ DUNAWAY, Michelle Kathleen. *Connectivism*. <http://search.proquest.com/docview/904949815?accountid=16531>

⁵⁸ ANDRETTA, Susie. *Transliteracy: take a walk on the wild side*. *E-lis: e-prints in library & information science* [online]. 2009 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/14868/1/94-andretta-en.pdf>

⁵⁹ MOORE, Abby. *What Does it Mean to be Literate in the 21st Century?* *Mountain plains library association* [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.mpla.us/documents/handouts/2012/loftus.pdf>

⁶⁰ MOORE, Abby. *What Does it Mean to be Literate*. <http://www.mpla.us/documents/handouts/2012/loftus.pdf>

⁶¹ JAEGER, Paige. *Transliteracy*.

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=67022837&lang=cs&site=ehost-live>

svoji knihovnu zajímavější, otevřenější a přístupnější pro uživatele. Říká že: „Transgramotnost je důkaz, že se čtení a gramotnost vyvinula. Musíme se také vyvinout”⁶².

Zájem knihoven o transgramotnost můžeme pozorovat také například na tom, že v roce 2012 bylo transgramotnosti věnované Podzimní fórum Americké asociace školních knihoven⁶³. Transgramotnost je diskutována na nejrůznějších akcích, v roce 2013 to byla například konference na Empire State College, státní univerzitě v New Yorku s názvem Transgramotnost od kolébky ke kariéře⁶⁴. O transgramotnosti také vznikají samostatné wiki stránky⁶⁵ a zabývají se jí odborníci jak z knihoven, tak mimo ně.

Závěr

Jako limit, který transgramotnost alespoň prozatím má, vidíme nedostatečné definování konkrétních postupů a činností, které do ní patří. Je možné najít různé články, kde se mluví o transgramotnosti v souvislosti s nějakou činností, nikde však není ucelený přehled, nebo alespoň nějaký přehled toho, co transgramotnost je a co už není.

Přesto se domníváme, že transgramotnost jako nový termín v oblasti vzdělávání má potenciál. V zahraničí je jejímu rozvoji, pochopení a používání věnováno velké množství času i úsilí. S transgramotností se počítá hlavně v rámci knihoven a školních knihoven, dají se najít i příklady využití ve školách⁶⁶.

Je tedy možné říci, že transgramotnost může být trendem, kterým se bude ubírat vzdělávání v budoucnu. Alespoň vývoj v zahraničí k tomu směřuje. Otázkou zůstává, jestli se takto rozšíří i u nás. Dle našeho názoru zatím není možné tuto otázku jednoznačně zodpovědět. Stejně jako v jiných oblastech jsme ovlivňováni trendy ze zahraničí, na druhou stranu se nové věci často začleňují velmi pomalu a také k tomu nemusí dojít vůbec. Patrně tedy prosazení transgramotnosti v našem prostředí ukáže až čas.

⁶² JAEGER, Paige. Transliteracy.

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=67022837&lang=cs&site=ehost-live>

⁶³ AASL 2012 Fall Forum. *AASL: American Association of School Librarians* [online]. [cit. 2013-04-06] Dostupné z: <http://www.ala.org/aasl/conferencesandevents/fallforum/fallforum>

⁶⁴ 3Ts 2013 Conference: Transliteracy From Cradle to Career. *Transliteracy, Technology, Teaching* [online]. [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://threetees.weebly.com/index.html>

⁶⁵ *Transliteracy* [online]. [cit. 2013-04-06] Dostupné z: <http://transliteracy.wikispaces.com/>

⁶⁶ STRIBLING, Elaine. 'Transliteracy' changes the game: East Austin prep academy embraces globaloria. *TODO Austin: Multicultural media for all of Austin* [online]. 2012-12-11 [cit. 2013-04-06] Dostupné z: <http://todoaustin.com/transliteracy-changes-the-game/>

Použitá literatura

1. 3Ts 2013 Conference: Transliteracy From Cradle to Career. *Transliteracy, Technology, Teaching* [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://threetees.weebly.com/index.html>
2. AASL 2012 Fall Forum. *AASL: American Association of School Librarians* [online]. [cit. 2013-03-06] Dostupné z: <http://www.ala.org/aasl/conferencesandevents/fallforum/fallforum>
3. About TRG. *Transliteracy.com* [online]. [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://nlabnetworks.typepad.com/transliteracy/about.html>
4. ANDRETTA, Susie. Transliteracy: take a walk on the wild side. *E-lis: e-prints in library & information science* [online]. 2009 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/14868/1/94-andretta-en.pdf>
5. Beginner's Guide to Transliteracy: Where did the term transliteracy come from? *Libraries and Transliteracy* [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://librariesandtransliteracy.wordpress.com/beginners-guide-to-transliteracy/>
6. BRDIČKA, Bořivoj. Konektivismus – teorie vzdělávání v prostředí sociálních sítí. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2008-09-02 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://spomocnik.rvp.cz/clanek/10357/KONEKTIVISMUS---TEORIE-VZDELAVANI-V-PROSTREDI-SOCIALNICH-SITI.html>
7. Digital literacy across the curriculum: a Futurelab handbook. *Futurelab: innovation in education* [online]. 2010, s. 19 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: http://www2.futurelab.org.uk/resources/documents/handbooks/digital_literacy.pdf
8. DOLEŽALOVÁ, Jana. *Funkční gramotnost – proměny a faktory gramotnosti ve vztazích a souvislostech*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-115-5.
9. DOSTÁL, J. Informační a počítačová gramotnost – klíčové pojmy informační výchovy. In: *Infotech 2007 – moderní informační a komunikační technologie ve vzdělávání*. Olomouc: Votobia, 2007, s. 60-65. ISBN 978-80-7220-301-7.
10. DUNAWAY, Michelle Kathleen. *Connectivism: Learning theory and pedagogical practice for networked information landscapes* [online]. Bradford: Emerald Group Publishing. 2011, vol. 39, iss. 4, s. 675-685 [cit. 2013-03-26]. ISSN 00907324. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/904949815?accountid=16531>
11. FARKAS, Meredith. Transliteracy from the perspective of an information literacy advocate. *Information Wants To Be Free: A librarian, writer and educator reflecting on the profession and the tools we use to serve our patrons* [online]. 2010-12-21 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://meredith.wolfwater.com/wordpress/2010/12/21/transliteracy-from-the-perspective-of-aninformation-literacy-advocate/>
12. General Topic. *Transliteracies project: Research in the technological, Social, and Cultural Practices of Online reading* [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://transliteracies.english.ucsb.edu/post/research-project/the-transliteracies-topic#more-302>

13. Information literacy: definition. *Cilip: Chartered Institute of Library and Informaion Professionals* [online]. 2006-06-06 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.cilip.org.uk/get-involved/advocacy/information-literacy/Pages/definition.aspx>
14. IPRI, Tom. Introducing transliteracy: What does it means to academic libraries? *College & Research Libraries news* [online]. 2010, vol. 71, iss. 10 [cit. 2013-03-09]. ISSN 2150-6698. Dostupné z: <http://crln.acrl.org/content/71/10/532.full>
15. Jak rozumíme informační gramotnosti. *IVIG: Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách* [online]. 2010-11-16 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.ivig.cz/informacni-gramotnost.html>
16. JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK. Mediální gramotnost jako dimenze současného člověka. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007. ISBN 978-80-86212-58-6.
17. JAEGER, Paige. Transliteracy – new librarylingo and what it means for instruction. *Library Media Connection* [online]. 2011, vol. 30, iss. 2, s. 44-47 [cit. 2013-05-03]. ISSN-1542-4715. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=agh&AN=67022837&lang=cs&sit e=ehost-live>
18. KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.
19. KOVÁŘOVÁ, Pavla. Seminář o nových médiích a ochraně soukromí. *Ikaros* [online]. 2011, roč. 15, č. 11 [cit. 2013-03-14]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/7234>
20. Literacy. *Encyclopedia Britannica* [online]. [cit. 2013-05-03] Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/343440/literacy>
21. MOORE, Abby. What Does it Mean to be Literate in the 21st Century? *Mountain plains library association* [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.mpla.us/documents/handouts/2012/loftus.pdf>
22. RABUŠICOVÁ, Milada. *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita v Brně a Nakladatelství Georgetown, 2002. ISBN 80-210-2858-0.
23. SAK, Petr a Karolína SAKOVÁ. Počítačová gramotnost a způsoby jejího získávání. *Lupa.cz: Server o českém internetu* [online]. 2006-11-28 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/pocitacova-gramotnost-zpusoby-ziskavani/>
24. Seminář IVIG. *IVIG: Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách* [online]. 2011-11-05 [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.ivig.cz/ivig2011.html>
25. SERRES, Alexandre. Transliteracy: a trendy word or a real new perspective for information training? *IVIG: Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách* [online]. 2011 [cit. 2013-03-06]. Příspěvek z konference. Dostupné z: http://www.ivig.cz/prezentace11/Serres_text_IVIG_2011_angl.pdf
26. STRIBLING, Elaine. 'Transliteracy' changes the game: East Austin prep academy embraces globaloria. *TODO Austin: Multicultural media for all of Austin* [online]. 2012-12-11 [cit. 2013-04-06] Dostupné z: <http://todoaustin.com/transliteracy-changes-the-game/>

27. THOMAS, Sue, Chris JOSEPH, Jess LACCETTI, Bruce MASON, Simon MILLS, Simon PERRIL a Kate PULLINGER. Transliteracy as Unifying Perspectives. *Handbook of Research on Social Software and Developing Community Ontologies* [online]. Stylianos Hatzipanagos and Steven Warburton. Hershey, PA: Information Science Reference, 2009, s. 448-465 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://go.galegroup.com.vlib.interchange.at/ps/i.do?id=GA%7CCX3512600041&v=2.1&u=wash89460&it=r&p=GVRL&sw=w>
28. THOMAS, Sue, Chris JOSEPH, Jess LACCETTI, Bruce MASON, Simon MILLS, Simon PERRIL a Kate PULLINGER. Transliteracy: Crossing divides. *First Monday: peer-reviewed journal on the internet* [online]. 2007, vol. 12, iss. 12 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2060/1908>
29. THOMAS, Sue. Transliteracy: Reading in the Digital Age. *English Subject Centre: The Higher Education Academy* [online]. Prosinec 2005, iss. 9 [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.english.heacademy.ac.uk/explore/publications/newsletters/newsissue9/thomas.htm#ten>
30. *Transliterations project: Research in the Technological, Social and Cultural Practices of Online Reading* [online]. [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: <http://transliterations.english.ucsb.edu/category/research-project>
31. *Transliteracy* [online]. [cit. 2013-04-06] Dostupné z: <http://transliteracy.wikispaces.com/>
32. VRÁNKOVÁ, Eva. Mediální gramotnost. *Revue pro média: časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. 2006, č. 8. Dostupné z: http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/medialni_gramotnost.htm
33. WILKINSON, Lane. Why transliteracy? *Libraries and Transliteracy* [online]. 2010-12-20 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://librariesandtransliteracy.wordpress.com/2010/12/20/why-transliteracy/>